

Välisriikide praktikad kõrgkoolide institutsiooni tasandi hindamisel ANALÜÜS

Koostaja: Karin Laansoo

Kolleegium: Maiki Udam, Liia Lauri, Hillar Bauman, Tiia Bach

Tallinn 2024

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
I Mida hinnatakse ja millised on hindamisvaldkonnad/kriteeriumid	4
Soome.....	4
Rootsi.....	5
Austraalia.....	5
Uus-Meremaa.....	7
Šveits.....	9
Norra.....	9
II Hindamisprotsess	10
III Tulemused ja järeltegevused	11
IV Šotimaa.....	14
Mida hinnatakse?	16
Hindamisprotsess	16
Tulemused ja järeltegevused.....	17
V Kokkuvõte.....	18
Erinevate hindamismudelite eesmärk ja järelmid.....	18
Mida hinnatakse – huvi pakkuvaid näiteid analüüsitud süsteemidest.....	19
Huvi pakkuvad välise kvaliteedikindlustuse terviksüsteemid.....	19
Hindamisprotsessi huviväärsused.....	21
Lisa 1 Loetelu Šotimaa QESR 1. etapi raames esitatavatest dokumentidest/tõenditest	23
Lisa 2 Loetelu Šotimaa agentuuri ja kõrgkooli dialoogi (ILM) raames esitatavatest dokumentidest/tõenditest.....	24

Sissejuhatus

Käesoleva ülevaate ja analüüsi eesmärk oli kaardistada valitud välisriikide institutsiooni tasandi välishindamiste praktikaid, mis toetaksid uue institutsionaalse akrediteerimise tsükli väljatöötamist Eestis. Kaasasime valimisse nii arenenud Euroopa riike kui ka agentuure kaugemalt.

Põhjalikumaks analüüsiks valisime institutsiooni tasandi hindamised järgmistes riikides ja agentuurides: Soome – Karvi/Fineec; Rootsi – UKÄ; Austraalia – TEQSA; Uus-Meremaa – AQA; Šveits – AAQ ning Norra – NOKUT. Täiendavalt lisasime valimisse analüüsi käigus Šotimaa – QAA. Eelanalüüsi käigus kaalusime täiendavalt ka Sloveenia ja flaamikeelse Belgia hindamispraktikate kaasamist, kuid otsustasime need lõpuks siiski välja jätta, kuna lisaväärtus võrreldes Eestis kehtiva süsteemiga jäi kesiseks.

Infot hindamiste kohta ammutasime hindamisagentuuride veebilehtedelt, mõnede riikide puhul ka õigusaktidest (nt Norra, Austraalia).

Käesolevas analüüsis keskendusime järgmistele küsimustele:

1. Mida hinnatakse ja kuidas on sõnastatud hindamisvaldkonnad/kriteeriumid?
2. Milline on hindamise protsess?
3. Mis on hindamise tulemus ning millised on järeltegevused?

Lisaks soovisime välja tuua teiste riikide hindamise puhul selle, mis võiks olla huvipakkuv Eesti uuendatud hindamismudeli välja töötamisel. Kui enamiku riikide puhul saab huvipakkuvana välja tuua pigem detaile Eesti senisele süsteemile sarnasest hindamismudelist, siis eraldi tähelepanu pöörab käesolev analüüs kahele süsteemile: Austraalia ja Šotimaa. Austraalia puhul on paralleelselt perioodiliste hindamistega kasutusel andmepõhine riskiseire, mille süsteem koos protsessi ja järelmitega on kirjeldatud esimese hindamisküsimuse all. Šotimaa puhul keskendub analüüs terviksüsteemile, mis hõlmab mitmeid elemente lisaks klassikalisele välishindamisele. Kuna Šotimaa hindamissüsteem on üleminekufaasis, on täna saadaolev info tulevase regulaarse välishindamise kohta mittetäielik, kuid ka praeguses faasis on võimalik välja tuua huvipakkuvaid aspekte. Sel põhjusel on Šotimaa kohta käiv info käesolevas analüüsis esitatud ühtse tervikuna, mitte jagatuna kolme eelpool loetletud küsimuse alla.

Riikide-/agentuuridepõhisele hindamissüsteemide ülevaatele järgneb kokkuvõtete peatükk, kus analüüsitakse enim huvi pakkuvad leide.

I Mida hinnatakse ja millised on hindamisvaldkonnad/kriteeriumid

Soome

Soome on juba aastast 2005 rakendanud täiustamisele suunatud **kõrgkoolide kvaliteedisüsteemide auditeid**, mille eesmärgid on sõnastatud järgmiselt:

- Hinnata, kas kõrgkooli kvaliteedialane tegevus on kooskõlas Euroopa kvaliteedistandarditega;
- Hinnata, kas kvaliteedisüsteem tagab asjakohase informatsiooni kõrgkooli strateegia elluviimiseks ja tegevuse pidevaks parenduseks ning kas selle tulemuseks on tulemuslikud täiustamismeetmed;
- Soodustada kõrgkoolides rahvusvahelistumist, eksperimenteerimist ning loovat atmosfääri;
- Koguda avatud ja läbipaistvat teavet Soome kõrgkoolide kvaliteedialase tegevuse kohta.

Auditi hindamisvaldkonnad on üles ehitatud järgmiselt:

I Kõrgkool loob pädevust (*HEI creates competence*)

- Hariduse planeerimine
- Hariduse rakendamine
- Hariduse hindamine ja täiustamine
- Näited edukatest täiustamismeetmetest

II Kõrgkool edendab mõjusust ja uuenemist (*HEI promotes impact and renewal*)

- Ühiskondliku kaasatuse ja mõju juhtimine (*Managing societal engagement and impact*)
- Teadus- ja arendustegevused, innovatsioon ja loometegevus, millel on mõju
- Uuenemise soodustamine organisatsiooni kultuuri kaudu
- Näited edukatest täiustamismeetmetest

III Kõrgkool täiustab kvaliteeti ja heaolu (*HEI enhances quality and well-being*)

- Kvaliteedisüsteemi kasutamine strateegilises juhtimises
- Töötajate pädevuse arendamise ja heaolu toetamine
- Kvaliteedisüsteemi funktsionaalsus ja arendamine
- Näited edukatest täiustamismeetmetest

IV Kõrgkool kui õppiv organisatsioon (*HEI as a learning organisation*)

- Kõrgkooli poolt valitud hindamisvaldkond

Neljanda hindamisvaldkonnana valib kõrgkool oma profiili või strateegia seisukohast keskse teema, mille täiustamiseks soovitakse saada tagasisidet. Selle valdkonna fookus ja hindamise eesmärk lepitakse kokku agentuuri ja kõrgkooli vahelise dialoogi kaudu. Kõrgkooli enda valitud hindamisvaldkonnale ei anta auditis hinnangut ning seda ei võeta arvesse auditi lõpphinnangu kujundamisel.

Rootsi

Rootsi viib läbi **institutsionaalseid hindamisi** (*institutional review*), mis huvi pakkuvana keskenduvad võrdsel määral sellele, kas kõrgkooli kvaliteedi tagamise protsessid aitavad süsteemsel ja asjakohasel moel kaasa nii hariduse kui teaduse kvaliteedi tagamisele ja arengule.

Teaduse hindamise valdkonnad on:

1. Paika pandud protseduurid ja kvaliteedikultuur
2. Pidev seire
3. Regulaarsed hindamised/ülevaatamised (*reviews*)
4. Teaduse arendamine ja uuenemine
5. Tugitegevused ja teadustaristu
6. Vajalikud pädevused (*competence supply*), professionaalne areng ning karjääri toetamine
7. Sooline võrdsus
8. Hea teadustava

Hariduse hindamise valdkonnad on:

1. Paika pandud protseduurid ja kvaliteedikultuur
2. Pidev seire
3. Regulaarsed hindamised/ülevaatamised (*reviews*)
4. Avamine ja sulgemine (*establishment and discontinuation*)
5. Üliõpilaste tugisüsteemid, õpperessursid ja taristu
6. Vajalikud pädevused (*competence supply*) ja professionaalne areng
7. Seos teaduse ja hariduse vahel
8. Õppijakeskne õpe

Austraalia

Austraalia on sätestanud, et **õppe pakkumise õiguse saamiseks või pikendamiseks tuleb läbida institutsiooni tasandi hindamine**, mille edukal läbimisel registreeritakse kõrgkool vastavas kategoorias. Kõrghariduse lävendstandardid on reguleeritud õigusakti tasandil (Higher Education Framework Standards 2021) ja need on jagatud järgmisteks hindamisvaldkondadeks:

- I. Üliõpilaste osalus ja edenemine
 - a. Vastuvõtt
 - b. VÕTA
 - c. Valikute toetamine (*orientation*) ja edenemine
 - d. Õpiväljundid ja hindamine
 - e. Lõpetamisel omistatav kvalifikatsioon ja tunnistus
- II. Õppekeskkond
 - a. Rajatised ja taristu
 - b. Mitmekesisus ja võrdsus

- c. Heaolu ja turvalisus
 - d. Üliõpilaste kaebused
- III. Õpetamine
 - a. Kursuse disain
 - b. Töötajad
 - c. Õpperessursid ja haridustugi
- IV. Teadus ja teadusuuringute alane õpe (*research training*)
 - a. Teadus
 - b. Teadusuuringute alane õpe ja juhendamine
- V. Institutsionaalne kvaliteedi tagamine
 - a. Kursuste kinnitamine ja akrediteerimine
 - b. Akadeemiline ja teaduseetika
 - c. Seire, läbivaatus ja parendus
 - d. Koostöö kõrgkooliväliste osapooltega õppe pakkumisel
- VI. Juhtimine ja vastutus
 - a. Organisatsiooni juhtimine
 - b. Organisatsiooni tasandi seire ja vastutus
 - c. Akadeemiline juhtimine
- VII. Esindamine, teave ja teabe haldus
 - a. Esindamine (nt agendid, kes vahendavad)
 - b. Teave potentsiaalsetele ja õppivatele üliõpilastele
 - c. Teabehaldus

Kõrgkoolid kantakse registrisse konkreetses kõrgkoolide kategoorias, millele esitatavad täiendavad nõuded on sätestatud samas õigusaktis. Lisaks on õigusaktis sätestatud kõrgkoolide võimalus taotleda kas piiratud või piiranguteta **õigust ise kursusi akrediteerida** (võrreldav Eesti süsteemi tähtajatu õppe läbiviimise õigusega õppekavagrupis).

Huvi pakkuvana rakendatakse **lisaks** õppe õiguse saamiseks läbitavale hindamisele kõigi registreeritud kõrgkoolide puhul **iga-aastast riskipõhist hindamist**. *Tertiary Education Quality and Standards Agency* (TEQSA) teeb andmete hankimisel koostööd ministeeriumiga ning kogub andmeid erinevatest hariduse infosüsteemidest, riiklikest uuringutest ning varasemate hindamiste tulemustest, vähendamaks andmete esitamise koormust kõrgkoolide jaoks.

Riskihinnangud keskenduvad andmetele, mida on võimalik regulaarselt, struktureeritult ja süstemaatiliselt koguda ja analüüsida. TEQSA analüüsib riskiindikaatoreid, lähtudes kokku lepitud lävenditest, trendidest ja valemitest jm. Andmepõhisel riskihindamisel võetakse vajadusel arvesse ka kõrgkooli ajalugu, konteksti ja sisemist riskide haldamise süsteemi ning TEQSA ametnikud suhtlevad kõrgkooliga, mõistmaks näiteks innovatsiooniga vältimatult kaasnevaid riske ning rakendatud riskide maandamise meetmeid. TEQSA arvutab välja üldised riskihinnangud ning kui tuvastatakse oluline risk, siis selle juurde lisatakse agentuuripoolsed selgitused. Enamasti hinnatakse kõrgkoole tervikuna, aga võimalik on kohaldada taolist riskihindamist ka teatud üliõpilaste kategooriatele või õppevaldkondadele.

Andmepõhisel riskihindamisel võetakse arvesse järgmisi riskiindikaatoreid:

Üliõpilased:

- Üliõpilase koormus
- Väljalangemismäär
- Edenemismäär

Lõpetajad

- Lõpetajad
- Lõpetajate rahulolu
- Edasi õppimine või tööle rakendumine

Töötajad

- Juhtivad akadeemilised töötajad (*Senior academic leaders*)
- Üliõpilaste ja töötajate suhtarv
- Ajutiste lepingutega akadeemilised töötajad

Finantssuutlikkus ja -jätkusuutlikkus

- Finantssuutlikkus
- Finantsjätkusuutlikkus

Muud tuvastatud riskid

Riskihindamise tulemused võivad olla järgnevad:

- I. Mingeid meetmeid ei järgne – kui ei tuvastata kaalukaid riske või riskid on agentuurile teada ja nende maandamiseks rakendatakse juba asjakohaseid meetmeid, ei järgne riskihindamisele muid tegevusi.
- II. Soovitus – agentuur võib soovitada kõrgkoolil risk kõrgendatud tähelepanu alla võtta ning rakendada kontrolli- või parendusmeetmeid. Tegemist ei ole ametliku tingimusega, mis oleks seotud õppe pakkumise õigusega.
- III. Infopäring – agentuuril on võimalik küsida kõrgkoolilt täiendavat infot, kui agentuur soovib esile kerkinud riski põhjalikumalt analüüsida. Info küsimine võib toimuda ka korraliste riskihindamiste vahelisel ajal.
- IV. Regulaatiivmeetmed – agentuur võib pidada vajalikuks regulaatiivmeetmete tarvituselevõttu väljaspool korralisi hindamisi, kui tuvastatakse kaalukas risk. See võib tähendada järelevalvemenetlust või täiendavate ametlike tingimuste seadmist õppe õigusele.
- V. Võetakse arvesse korralisel hindamisel – kui kõrgkool on läbimas õppe õiguse andmise hindamist, võidakse riskihindamisel esile kerkinud riske käsitleda täiendavalt korralise hindamise käigus.

Uus-Meremaa

Uus-Meremaa välishindajad hindavad **akadeemilise auditi** käigus, kas kõrgkooli kvaliteeditagamisprotseduurid (nii sisemised kui välised), tulemused ja standardid on piisavad ning neid rakendatakse ja saavutatakse. Akadeemilise auditi 6. tsükkel kestab 2017-2024 ning koosneb kahest faasist: aastatel 2017-2020 rakendati täiustamisfaasi ning aastatel 2022-2024 rakendatakse auditifaasi. Täiustamisteema lepitakse kokku kõrgkoolide vahel, 6. tsükli teemaks oli *Maori ja Pasifika üliõpilaste ligipääs, tulemused ja võimalused*.

Auditiraamistikul on kaks eesmärki:

1. Pakkuda kõrgkoolidele lisaväärtust suuniste kaudu, mille suhtes kõrgkool saab ise ennast hinnata ning tagasisidet hindamiskomisjonilt ning seeläbi saab täiustada oma tegevust.
2. Anda kindlus Uus-Meremaa kõrgkoolide kvaliteedi osas.

Suunised kirjeldavad väljundeid/tulemusi, mida oodata rahvusvaheliselt heal tasemel kõrgkoolilt. Tegemist ei ole fikseeritud miinumustandarditega, standardid on suhtelised ja dünaamilised. 30 suunist on jagatud viide hindamisvaldkonda.

- I. Eestvedamine ning õppe ning akadeemilise kvaliteedi juhtimine
 - a. Planeerimine ja aruandlus
 - b. Üliõpilaste hääl
 - c. Õppekeskkond
 - d. Akadeemilised delegatsioonid toetavad otsuste langetamist ja vastutust
 - e. Akadeemiliste riskide juhtimine
 - f. Edenemine täiustamisteemal (kaks teemat: Maori üliõpilased ja Pasifika üliõpilased)
- II. Üliõpilaste profiil, elutsükkel, tugistruktuurid ja heaolu
 - g. Sisseastumine ja VÕTA
 - h. Üleminekud on toetatud
 - i. Akadeemiline info ja nõustamine
 - j. Akadeemilised kaebused ja vaided
 - k. Õppenõustamine
 - l. Turvalisus ja heaolu
- III. Õppekava, hindamine ja rakendamine
 - m. Õppekavade kinnitamine
 - n. Kursuste, oluliste akadeemiliste tööde ja õppekava seire
 - o. Regulaarne õppekavade läbivaatus
 - p. Üliõpilased on teadlikud ja saavutavad lõpetamisel oodatavad õpiväljundid ja profiili
 - q. Hindamine on asjakohane ja tõhus
 - r. Hindamise ja väljundite standardid on asjakohased
 - s. Akadeemiline eetika
 - t. Kõrgkool pakub te reo Māori hindamist, kui kohaldatav
- IV. Õpetamise kvaliteet
 - u. Töötajate valik
 - v. Alustava töötaja sisse-elamine ja pidev kursis olek akadeemiliste nõudmistega ja ootustega
 - w. Õpetamise arendamine
 - x. Õpetamise kvaliteet
 - y. Kõrgetasemelist õpetamist tunnustatakse ja premeeritakse
- V. Kõrghariduse I astme järgsed teadusüliõpilased (*postgraduate research students*)
 - z. Juhendamise kvaliteet
 - aa. Ressurssidega varustatus
 - bb. Edenemine
 - cc. Lõputööde eelkaitsmine (*thesis examination*)

Šveits

Šveits on seaduse tasandil paika pannud, et **institutsionaalne akrediteerimine on instrument, millega reguleerida ligipääsu kõrgharidusmaastikule**. Institutsionaalne akrediteerimine on kohustuslik kõigile kõrgkoolidele, kes soovivad tegutseda Šveitsis ülikooli, rakenduskõrgkooli või pedagoogilise kõrgkooli (*university of teacher education*) nimetuse all. Hinnatakse kõrgkooli kvaliteedi tagamise süsteemi, millega kõrgkool tagab õppe, teaduse ning teenuste kvaliteedi.

Kvaliteedistandardid hõlmavad järgmisi valdkondi:

- I. Kvaliteeditagamise strateegia
- II. Juhtimine (*governance*)
- III. Õpetamine
- IV. Teadus
- V. Teenused
- VI. Ressursid
- VII. Sise- ja väliskommunikatsioon

Norra

Norra kõrghariduse kvaliteediagentuurile on antud õigus läbi viia regulaarseid institutsiooni tasandil kvaliteedi tagamise praktikate hindamisi vastavalt kõrgharidust reguleerivale seadusandlusele. Kõrgkoolid, mis ei oma õppekavade ise akrediteerimise õigust, saavad hindamise kaudu ka seda taotleda.

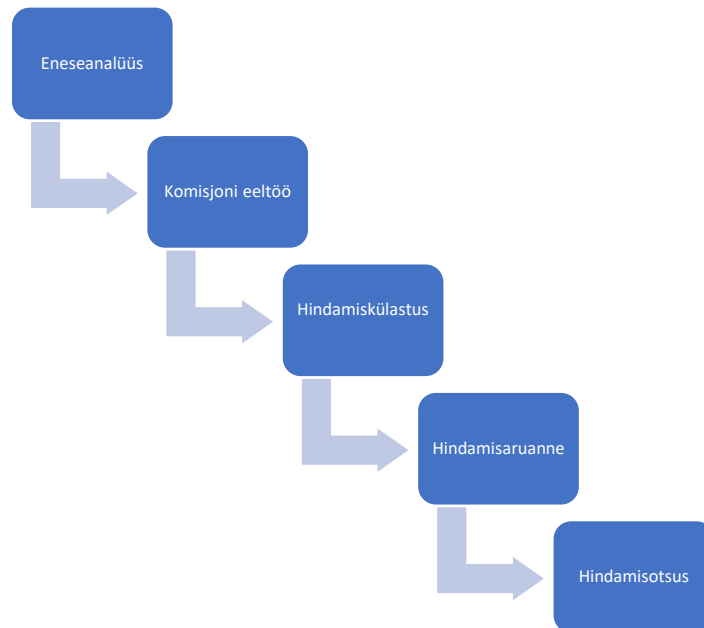
Kõrgkooli hinnatakse järgmiste kriteeriumide vastu:

- (1) Kõrgkool peab pakkuma haridust, tegema teadustööd/loomeuringuid ning akadeemilisi arendustegevusi akadeemilisel tasemel, mis vastab Kõrghariduse ning keskkaridusejärgse kutsehariduse kvaliteedi tagamise ja arendamise määruse punktides 3.6-3.9 kehtestatud nõuetele.
- (2) Kõrgkoolil peab olema õpetamise, teadustöö ja/või loomeuringute ja akadeemiliste arendustegevuste strateegia.
- (3) Kõrgkooli süsteemsed kvaliteedi tagamise praktikad peavad olema Norra kvaliteediagentuuri (NOKUT) poolt heaks kiidetud.
- (4) Kõrgkool peab regulaarselt vastu võtma üliõpilasi piisava hulga kandidaatide hulgast, kes lõpetavad normaalse õppeaja jooksul.
- (5) Kõrgkooli teadustöö ja/või loomeuringud ja akadeemiline arendustegevus peavad toimima koostöös kõrgkooli haridustegevusega.
- (6) Kõrgkoolil peab olema asjakohane kompetentside profiil ning tervikkompetentsid peavad olema võrreldavad sama kategooria sarnaste kõrgkoolidega.

II Hindamisprotsess

Valdavalt lähtutakse Eestiga sarnasest hindamisprotsessist, mis koosneb:

- I. Kõrgkooli eneseanalüüsi ja lisamaterjalide esitamisest
- II. Välishindamise komisjoni eeltööst materjalidega
- III. Hindamiskülastusest
- IV. Hindamisaruande koostamisest
- V. Hindamisotsuse vastu võtmisest
- VI. Järeltegevustest

Norra süsteemis esitab kõrgkool informatsiooni nii terve institutsiooni kui valitud õppekavade kohta. Institutsiooni tasandi dokumentidest selgub, kuidas kvaliteedi tagamine on kõrgkoolis korraldatud, õppekavade kaudu hindab komisjon kvaliteediregulatsioonide rakendamist praktikas. Lisaks eelpoolmainitule esitab kõrgkool kaks täiendavat dokumenti:

1. Kõrgkooli **kõrgeima üliõpilasi esindava organi vabatahtliku seisukoha**
2. Kõrgkooli juhtkonna selgituse organisatsiooni kvaliteeditöö organisatsioonispetsiifilise konteksti kohta.

Huvipakkuv on, et NOKUT jagab hindamist läbivad kõrgkoolid “**projektidesse**”, mis võimaldab samal ajavahemikul (akadeemiline aasta) hindamist läbivatele kõrgkoolidele koos infot jagada, aga pakub ka võimaluse aruteludeks ja omavaheliseks toeks ja suhtlemiseks.

Rootsi puhul võetakse hariduse ja teaduse osas vastu küll erinev otsus, kuid kõrgkool esitab mõlema teema kohta ühise eneseanalüüsi. Kõrgkooli esitatavate dokumentide hulka kuuluvad eneseanalüüs koos lisadega, oma **raporti esitab ka kõrgkooli üliõpilasesindus**.

Eesti süsteemist erinev on ka **hindamiskomisjoni ja kõrgkooli kohtumine** hindamise alfaasis, mille käigus kõrgkool tutvustab hindamiskomisjonile kõrgkooli kvaliteedisüsteemi. Kohtumise ja esitatud info põhjal **valib hindamiskomisjon kuni kolm auditijälge**, mille kohta kõrgkool esitab täiendavaid tõendusmaterjale. Sellisteks dokumentideks võivad olla sisehindamiste kokkuvõtted, järeltegevuste tegevuskavad ja aruanded või muud planeerimis- või otsustusprotsesside dokumendid. Auditijälje dokumendid on kõrgkoolis juba olemasolevad dokumendid, ei eeldata uute dokumentide koostamist hindamise jaoks.

Soomes on hindamisprotsessi osa **vastastikune õppimine** (*benchlearning*). Hinnatav kõrgkool valib vastastikuse õppimise eesmärgi, mis võib olla mistahes hindamisvaldkonnast. Samuti leiab kõrgkool vastastikuse õppimise partneri, kelleks võib olla nii teine kõrgkool kui muud tüüpi koostööorganisatsioon kõrgkooli tegevusvaldkonnas.

Agentuuri töötaja roll on Eesti tänasest koordinaatorite süsteemist laiem. Hindamiskomisjoniga töötab Soomes **projektijuht**, kelle ülesanneteks on:

- Audiitoritele koolituse korraldamine ja nende instrueerimine;
- Komisjoni aruteludes osalemine auditite eskperdina, kes juhendab auditimeeskonda kriteeriumide ning hindamisnõukogu ühtse otsustuspoliitika teemal;
- On kõrgkooli ja auditimeeskonna vahendajaks;
- Vastutab auditiaruande toimetamise ning audititulemuste kommunikeerimise eest.

Uus-Meremaa puhul jäi hindamisregulatsioonist silma, et komisjonidele oli regulatsiooni lisas ette antud suur hulk **näidisküsimusi**, mis katavad kõiki hindamisvaldkondi ning millest komisjonide liikmetel on võimalik hindamisvestlusteks ette valmistudes inspiratsiooni ammutada.

III Tulemused ja järeltegevused

Enamasti võetakse hindamise tulemusena vastu otsus, kuigi näiteks **Uus-Meremaal** kinnitab küll kvaliteediagentuuri nõukogu (*AQA Board*) hindamiskomisjoni aruande, kuid **eraldi kokkuvõtvat hinnangut ei anna ei komisjon ega agentuur**. Komisjoni aruandes tuuakse välja vaid komisjoni järeldused iga suunise kohta.

Aasta pärast aruande valmimist esitab kõrgkool aruande soovitude arvestamise ja täiustamisvaldkonnas edenemise kohta.

Kaks aastat pärast aruande valmimist külastab mitteformaalse järeltegevusena kõrgkooli kas AQA tegevdirektor või mõni muu agentuuri esindaja. Külastusel käsitletakse akadeemilise kvaliteedi tagamise alaseid arenguid ja kõrgkool annab mitteformaalse ülevaate auditi järelduste osas toimunud arengutest.

Hindamistsükli vahearuanne (*mid-cycle report*) esitatakse agentuuri nõukogule kinnitamiseks. Juhul, kui nõukogu ei ole aruandega rahul, võidakse küsida täpsustusi või arvestada seda kõrgkooli järgneva auditi planeerimisel.

Soomes on hindamistulemuste jaoks kasutusel skaala: **suurepärane** (*excellent*); **hea** (*good*) ja **ebapiisav** (*insufficient*). Auditi edukaks läbimiseks tuleb hindamisvaldkondades I-III saavutada vähemalt tulemus 'hea'. Kui mõni hindamisvaldkond hinnatakse ebapiisavaks, otsustab auditimeeskond, kas hinnata kõrgkool siiski auditi läbinuks või kohustada kõrgkooli läbima kordusauditi.

Kõrghariduse hindamisnõukogu (*Higher Education Evaluation Committee*) võtab vastu otsuse, lähtudes esitleva ametniku soovitusel ning eesmärgist tagada õiglane otsus. **Auditimeeskonna juht või asejuht tutvustab auditi tulemusi hindamisnõukogu koosolekul ning vastab hindamisnõukogu küsimustele.** Hindamisnõukogu otsus võib erineda auditimeeskonna hinnangust ning esitleva ametniku ettepanekust.

Kui kõrgkool on vähemalt ühes kohustuslikus hindamisvaldkonnas (I-III) saavutanud auditi aruandes tulemuseks 'suurepärane', esitatakse ta **kvaliteedimärgi** kandidaadiks. Kvaliteedimärgi omistab hindamisnõukogu ning see antakse 6 aastaks.

Kui hindamisnõukogu otsustab, et kõrgkool peab läbima kordusauditi, siis hindamisotsuses tuuakse välja parendamist vajavad hindamisvaldkonnad, mida hinnatakse uuesti kordusauditi käigus.

Järeltegevustena korraldab Soome agentuur regulaarseid täiustamisteemalisi seminare, mille eesmärgiks on anda kõrgkoolidele võimalus rääkida auditijärgsetest parendustegevustest ning vahetada omavahel kogemusi ja häid praktikaid.

Rootsi puhul annab hindamiskomisjon hinnangu hindamiskriteeriumide täidetuse kohta. Üldhinnang antakse kolmeastmelisel skaalal: **heaks kiita kvaliteeditagamise protsessid; reservatsioonidega heaks kiita kvaliteeditagamise protsessid või kõrgkooli kvaliteeditagamise protsessid on üle vaatamisel** (*quality assurance processes at the HEI will be under review*).

Hindamise lõpus korraldab agentuur kohtumise kõrgkooli, üliõpilasesinduse ja hindamiskomisjoni esindajate vahel, millest võtab osa ka agentuur ning kus antakse tagasisidet ja arutatakse hindamise protsessi üle. Agentuur võib kaasata kõrgkooli ka konverentsidele kogemuste vahetamiseks.

Positiivse hindamistulemuse saanud kõrgkoolid annavad umbes aasta pärast otsuse vastu võtmist agentuurile infot soovitude ja arenguvõimaluste osas toimunud arengute kohta.

Läbivaatamisel kvaliteeditaprotsessidega kõrgkoolid esitavad kaks aastat pärast otsuse vastu võtmist agentuurile aruande mittevastavate hindamiskriteeriumide osas ette võetud parenduste kohta. Parendustegevuste hindamiseks pannakse kokku komisjon ja hindamiseks võidakse küsida lisadokumente ja läbi viia hindamisvestlusi.

Austraalia kõrgkooli registreerimisprotsess lõpeb kas **otsusega kõrgkool registreerida** või **mitte registreerida**. Registrisse kantud kõrgkoolil tuleb õppe õiguse pikendamiseks kordushindamine läbida seitsme aasta jooksul.

Šveitsis on akrediteerimise nõukogul võimalus valida kolme otsuse vahel:

1. **Akrediteerida kõrgkool tingimusteta**
2. **Akrediteerida kõrgkool tingimus(t)ega**; või
3. **Mitte akrediteerida.**

Kõrgkoolid akrediteeritakse seitsmeks aastaks.

Norra agentuuri nõukogu (*NOKUT Board*) võtab hindamisaruande põhjal vastu ühe kolmest otsusest:

1. **Piisav** (*Satisfactory*). Kõik nõuded on täidetud. Piisav tulemus lõpetab hindamise käimasolevas tsüklis ning uus hindamine viiakse läbi 6-8 aasta pärast.
2. **Osaliselt vastav** (*Partially compliant*). Ühe või enama nõudmise puhul on miinimumnõuded täitmata. Sõltuvalt puudujärgist peab kõrgkool 3-12 kuu jooksul asuma rakendama parendusmeetmeid ning seejärel hindab komisjon kõrgkooli edenemist uuesti ning tulemusi käsitleb nõukogu oma koosolekul.
3. **Mittevastav** (*Non-compliance*). Ühe või mitme nõude puhul ei ole miinimumnõuded täidetud. Kõrgkool peab rakendama 12 kuu jooksul kõikehõlmavaid meetmeid tagamaks hariduse kvaliteeti. Seejärel algatatakse uus hindamine, mille tulemusi käsitleb nõukogu oma koosolekul

Osaliselt vastava ja mittevastava tulemuse saanud kõrgkoolide kohta võtab nõukogu vastu uue otsuse, mis võib olla:

1. **Piisav** (*Satisfactory*). Kõik nõuded on täidetud. Piisav tulemus lõpetab hindamise käimasolevas tsüklis ning uus hindamine viiakse läbi 6-8 aasta pärast.
2. **Ebapiisav** (*Non-satisfactory*). Kõrgkool, millel on olnud eneseakrediteerimisõigus, kaotab õiguse taotleda uute õppekavade avamist. Aasta pärast otsuse vastu võtmist on kõrgkoolil võimalik taotleda uue hindamise algatamist. Uue hindamise kaudu võib kõrgkool eneseakrediteerimisõiguse tagasi saada või jääb jõesse varasem otsus.

Erijuhtudel võib NOKUT kehtestada **kuni kaheaastase karantiiniperioodi**, mille täitumisel on kõrgkoolil võimalik läbida uus hindamine.

Kaks aastat pärast hindamise lõppu korraldab agentuur järelseminari.

IV Šotimaa

Šotimaa alustas täiustamisele suunatud (*enhancement led*) hindamistega juba aastal 2003 ehk tähistas 2023. aastal täiustamisele suunatud süsteemi 20. aastapäeva. Süsteem on läbi teinud arengu ning eeldab kvaliteedialast küpsust ka kõrgkoolidelt. Šotimaa süsteem koosneb viiest komponendist:

- I. **Täiustamisele suunatud institutsionaalne hindamine** (rakendati 2003-2021) (*Enhancement-led Institutional Review ehk ELIR 2003-2021*), alates 2022 **Kvaliteedi täiustamise ja standardite hindamine** (*Quality Enhancement and Standards Review ehk QESR*)
- II. **Institutsiooni juhitud hindamine** (*Institution-led review ehk ILR*)
- III. Täiustamise teemad
- IV. Üliõpilaste kaasatus
- V. Avalik teave

Üliõpilaste kaasatus tähendab Šotimaa kontekstis tudengite kaasamist hindamistesse (nii kõrgkoolide siseselt kui välishindamiste komisjonidesse), üliõpilaste kaasamist otsustusprotsessidesse ning neile vastava koolituse pakkumist, samuti riiklike, kõrgkoolisisesid tudengikogemuse uuringuid, sh pikiuuringuid.

Avaliku teabe komponenti rakendatakse *Scottish Funding Councili* poolt paika pandud teabe avalikustamise suuniste kaudu, mis suunavad kõrgkoole avaldama sihtrühmapärasest teavet kõrgkooli õppe (*teaching and learning*) kvaliteedi kohta, sh

- Infot õppe kvaliteedi ja standardite kohta
- Infot, mis aitab (potentsiaalsel) õppijal langetada valikuid ning tööandjatel jt sidusrühmadel mõista Šoti kõrgharidussektori olemust
- Infot, mis aitab praegu õppivatel üliõpilastel mõista, kaasa lüüa ja parimal moel kasu saada kvaliteedi tagamiseks paika pandud institutsiooni tasandi süsteemidest
- Infot kõrgkooli haridusprotsessidest, mis suunavad reflekteerima akadeemilise praktika (õppe pakkumise) üle ning laiemalt heade praktikate jagamine kõrgkoolisiseselt ja väljapoole.

Täiustamise teemad lepitakse kokku kõrgkoolideüleselt teatud perioodiks (3 aastat). Teema raames julgustatakse kõrgkoole, õppejõude, tugipersonali ning üliõpilasi koostööle, tulemaks välja uute ideede ja innovaatiliste viisidega üliõpilaste õpikogemuse parendamiseks. Iga täiustamisteema annab tõe õppimaks parimatest siseriiklikest ja välispraktikatest. Teemade kohta saab täiendavalt lugeda siit: <https://www.enhancementthemes.ac.uk/explore-the-enhancement-themes>

Otseselt hindamisele on suunatud kaks ülejäänud süsteemi komponenti: **institutsiooni juhitud hindamine** ja **välishindamine**.

Institutsiooni juhitud hindamine (ILR) tähendab kõrgkoolide kohustust hinnata valdkonniti (*academic subjects*) pakutavat õpet ning professionaalseid teenuseid. Kõrgkoolidel on vabadus viia taolisi kõrgkoolisisesid hindamisi läbi neile sobival moel, eeldusel, et nad

täidavad Kvaliteedikoodeksis (*Quality Code*) sätestatud ootused ning *Scottish Funding Councili* poolt paika pandud kõrgkoolide kvaliteedisuuniseid.

Suunistes on sätestatud järgmised nõuded ILRile:

- Ainepõhine õpe peab läbima (sise-)hindamise vähemalt iga kuue aasta tagant
- Hindamist viivad läbi vastava koolituse läbinud hindajad
- Hindamisse kaasatakse üliõpilasi erinevates protsessi etappides, sh hindamiskomisjoni täievoliliste liikmetena
- Komisjoni kaasatakse vähemalt üks hindaja väljastpoolt kõrgkooli
- Aine õpetamist hinnates kasutatakse ära väliseid rihikuid (*external reference points*)

Kvaliteediagentuur on välja töötanud ja uuendab jooksvalt **valdkondlikke referentsraamistikke** (*subject benchmark statements* <https://www.qaa.ac.uk/the-quality-code/subject-benchmark-statements>), mis kirjeldavad üksikasjalikult ootused vastava valdkonna õppele ning lõpetamise (sh kiitusega lõpetamise) lävendid.

Täiustamisele suunatud (välis)hindamine - toimus kuni 2022. aastani ELIR lühendi egiidi all, alates 2022 rakendatakse meetodit lühendiga QESR. Lähtutakse eelpool kirjeldatud viiest komponendist ja eeldusest, et Šotimaal tegutsevatel kõrgkoolidel on küps kvaliteeditagamissüsteem (*mature quality arrangements*). Muu hulgas tähendab see „üllatustevaba“ lähenemisviisi kvaliteedi ja standardite osas, mida rakendatakse mitteformaalse kokkuleppe kaudu, st kõrgkoolid saavad pöörduda kvaliteediagentuuri poole nõu saamiseks või info edastamiseks. Formaliseeritum osa üllatustevabast lähenemisest seisneb etteantud andmestiku (käesoleva analüüsi lisas 2) iga-aastases esitamises kvaliteediagentuurile. Esitatavad andmed hõlmavad mh eelneva täishindamise jätkutegevuste aruannet, teavet sisehindamiste ajakava ja meetodi ning kvaliteedisüsteemis tehtud muudatuste kohta.

QESR meetod:

- Koosneb omavahel seotud elementidest, mille üheks elemendiks on **kõrgkooli ja kvaliteediagentuuri dialoog** (arutelu kvaliteediagentuuri ja väikese hulga kõrgkooli töötajate ja tudengite esindajatega (*institution liaison meeting* ehk **ILM**)), mis toimub esimeses hindamisetapis sel aastal, kui kõrgkool ei ole läbimas välishindamist; ning **välisindamisest (QESR)**.
- Väga oluliseks peetakse üliõpilaste kaasatust kõikidesse nende õpet ja õpikogemust puudutavatesse aspektidesse (sh QESR ja ILM kontekstis)
- Lähtub valdkondlikest regulatiivdokumentidest, nt *UK Quality Code for Higher Education*, *ESG*, *Scottish Credit and Qualifications Framework* ning *Scottish Funding Councili* suunised kõrgkoolidele kvaliteedijuhtimise kohta.
- Rõhub kõrgkooli otsuste langetamise protsesside andme- ja tõendus põhisusele (kvantitatiivne ja kvalitatiivne info).
- Järeltegevused käivad ühte jalga kvaliteediagentuuri projektiga **Focus On**, mille eesmärgiks on kõrgkoolidevahelise õppimise soodustamine. Tegemist on **ühe akadeemilise aasta kestvate fookustemadega** kõrgkoolidele ja üliõpilaste organisatsioonidele. Konkreetse teema valib kvaliteediagentuur välisindamistel

(ELIR) esile kerkinud teemade hulgast. Hetkel käimas oleva QESR esimese etapi teemaks on „Õppimise ja õpetamise tulevik: kuidas pakkuda tulemuslikku ja kaasavat digi-/põimõpet“.

QESR esimene tsükkel on välja arendamisel ning on jagatud kaheks etapiks:

1. Esimeses etapis akadeemilistel aastatel 2022-2023 ja 2023-24 toimuvad **väiksemamahulised QESR hindamised** (2023. aasta lõpuks läbi viidud 7 hindamist) ja agentuuri **dialoog kõrgkoolidega** (*institutional liaison meetings ILM*)
2. Teises etapis 2024-2025, mis ajaks peaks rakenduma ka Scottish Funding Councili keskkoolijärgne kvaliteediraamistik (*Tertiary Quality Framework*), algavad **täiemahulised regulaarsed välishindamised**. Käesoleva analüüsi valmimise ajaks ei ole terviklikku infot teise etapi kohta veel saadaval.

Esimese etapi eesmärgiks on saada ülevaade sellest, millele tugineb kõrgkooli akadeemilise kvaliteedi juhtimise ja standardite lähenemine ja kuidas on edenenud võrreldes viimase hindamisega (ELIR). Esimeses etapis pannakse rohkem rõhku kvaliteedi tagamise hindamisele, kuigi vaatega täiustamisele ning selle aluseks olev tõendite hulk on kitsama ulatusega kui teise etapi regulaarse hindamise puhul.

Mida hinnatakse?

Esimese QESR aasta tulemuste analüüsist (https://www.qaa.ac.uk/docs/qaas/reviewing-he-in-scotland/analysis-of-findings-qesr-2022-23.pdf?sfvrsn=ae99b381_3) nähtub, et QESR esimesel rakendamise aastal (2022-2023) hinnati järgmisi teemasid (mille raames tuvastati hea praktika näiteid ja tehti soovitusi):

- Õppimise ja õpetamise strateegiad
- Üliõpilaste partnerlus
- Üliõpilaste toetamine
- Sektoriülene täiustamisteema
- Kõrgkooli lähenemisviisid täiustamisele
- Strateegia (arengukava) välja töötamine/muutuste elluviimine
- Andmete ja tõendite kasutamise eneseanalüüsil ja otsustusprotsessides
- Üliõpilaste erialase/professionaalse arengu võimalused
- Professionaalsete teenuste ülevaatus (*Professional service review*)

Hindamisprotsess

Hindamisprotsess järgib klassikalist mudelit, aga **hindamine toimub esitatud dokumentide põhjal, kõrgkool eraldi eneseanalüüsidokumenti hindamiseks ei esita**. Esitatakse suur hulk dokumente, mis on ära toodud analüüsi lisas 1. Kõrgkool ei koosta hindamise tarvis eraldi dokumente, küsitavad dokumendid on kõrgkoolil juba olemas (koostatud muudel eesmärkidel). Samas on kõrgkoolil võimalus esitada täiendavaid selgitusi dokumentide

juurde, mis aitavad hindamiskomisjonil paremini mõista konkreetse kõrgkooli tegutsemise konteksti.

Esimese etapi hindamiskülastus kestab ühe päeva.

Hindamiskomisjoni kuuluvad: akadeemiline hindaja, üliõpilasliige ja koordineeriv hindaja (võrreldav oma rollilt meie süsteemi sekretäri). Teises etapis on plaanis igasse hindamiskomisjoni kaasata vähemalt üks liige väljastpoolt Šotimaa kõrgharidusmaastikku, esimeses etapis võivad kõik hindajad olla Šotimaalt. Võimalusel kuulub komisjoni vähemalt üks liige kõrgkooli eelmisest (ELIR) hindamisest.

Kvaliteediagentuur valib komisjonidesse liikmed kõrgkoolide ja üliõpilaste esitatud kandidaatide hulgast.

Iga hindamist haldab kvaliteediagentuuri töötaja, kes nõustab komisjoni, juhib kindlaksmääratud koosolekuid ja vastutab ka hindamisaruande toimetamise eest.

Tulemused ja järeltegevused

QESR esimese etapi tulemusena annab komisjon hinnangu, et

- Komisjon **on tõendite põhjal veendunud, et...**; või
- Komisjon **ei ole tõendite põhjal veendunud, et...**

... kõrgkool teeb edusamme pakutava hariduse seire, üle vaatamise ja täiustamise osas, mis võimaldab tulemuslikult hallata akadeemilisi standardeid ja üliõpilase õpikogemuse kvaliteeti.

Juhul, kui kõrgkool ei ole suutnud komisjoni veenda tulemuslikus kvaliteedi tagamises,

- kaasatakse järgneva aasta kõrgkooli ja agentuuri dialoogi (ILM) üks komisjoni liige (enamasti akadeemiline liige)
- vajadusel võidakse teise etapi välishindamine läbi viia kokkulepitud graafikust varem.

Hiljemalt 24 nädalat pärast hindamisaruande avalikustamist (32 nädalat pärast hindamiskülastust) peab hinnatav kõrgkool avalikustama hindamisaruande soovitustest lähtuva tegevuskava (*follow-up action plan* – meie süsteemis parendustegevuste ülevaade), mille kõrgkool võib lasta enne avaldamist üle vaadata ka kvaliteediagentuuril. **Tegevuskava avalikustatakse kõrgkooli veebilehel** ning link sellele avaldatakse kvaliteediagentuuri veebilehel. Tegevuskava esitatakse ka teise etapi hindamise käigus ühe tõendusmaterjalina.

V Kokkuvõte

Erinevate hindamismudelite eesmärk ja järelmid

Analüüsist nähtub, et kohustuslikke institutsiooni tasandi hindamisi viiakse läbi erinevate nimetuste all (akrediteerimine, registreerimine, audit, hindamine (*review*)), kuid hindamise nimetusest ei selgu alati üheselt hindamise järelm.

Hindamiste sõnastatud eesmärkideks võib üldistatult olla kombinatsioon järgnevatest:

- Kontrollida vastavust kokkulepetele/regulatsioonidele (ESG või vastav) (kõik)
- Motiveerida täiustamist (*enhancement*) üldiselt ja valitud teemadel (QAA, Fineec, AQA)
- Anda või pikendada hariduse pakkumise õigust (TEQSA, AAQ (kaudsemalt ka muud))
- Hinnata kvaliteedisüsteemi toimivust (Fineec, QAA (kaudsemalt ka muud))
- Anda/mitte anda kõrgkoolile õppekavade avamise/akrediteerimise õigust (TEQSA; NOKUT)
- Koguda ja analüüsida infot kõrgkooli või süsteemi tasandil (kõik)
- Informeerida sidusrühmi ja poliitikakujundamist (kõik)

Vaadeldud süsteemide hulgas olid vähemuses hindamised, mille puhul hinnatakse standardite/kriteeriumide täitmisel vähemalt lävendi saavutamist ning mille tulemusena on sõnaselgelt välja toodud õppe õiguse andmine või mitte andmine (Austraalia, Šveits). Lävend võib olla kehtestatud ka mitmeastmelisena, nt madalamal tasandil antakse lävendi ületamisel õppe pakkumise õigus, kõrgema lävendi nõuete täitmisel saab kõrgkool juurde täiendavaid õigusi või privileege (nt õigus avada uusi õppekavasid ilma välishindamiseta/õigus õppekavasid ise akrediteerida) (Austraalia, Norra).

Kvaliteedihindamise ja lävendipõhise hindamise elemente kombineerivad enamik vaadeldud hindamisi ja enamasti lõpevad hindamised ka teatud tüüpi otsusega. Erandiks on Uus-Meremaa, kus otsust vastu ei võeta. Süsteemides, kus otsus siiski vastu võetakse, jääb silma, et ebapiisava tulemuse puhul võidakse kõrgkooli kohustada mingi aja möödudes või kokku lepitud graafikust varem uut hindamist läbima või toob see kaasa põhjalikuma uue hindamise, samuti on võimalik teatud privileegidest ilma jäämine (nt õppekavade akrediteerimise või uute õppekavade avamise õigus) kuid muid järelevalvemeetmeid (nt õppe õiguse kaotamine) hindamiste regulatsioonidest ei nähtu. Viimane ei tähenda siiski, et neid kindlasti ei järgne, need võivad olla seotud edasiste teiste asutuste läbi viidavate menetlustega. Eestis reguleeritakse uute õppekavade avamist esmahindamise ja tähtajatu õppe läbiviimise õiguse kaudu ning institutsiooni tasandi hindamisega mingeid lisaprivileege või nende minetamist kõrgkooli jaoks õppekavade või õppekavagruppide tasemel ei kaasne.

Mitmed vaadeldud hindamismudelid viitasid täiustamise elemendile. Täiustamise elemendi puhul rakendatakse erinevaid lahendusi kas üksi või omavahel kombineerituna:

- täiustamise element on läbivalt lõimitud hindamisteesse;
- täiustamise teema valitakse kõrgkoolideüleselt kindlaks perioodiks (nt Uus-Meremaa, Šotimaa);

- täiustamise teema valib kvaliteediagentuur (Šotimaa *Focus on*)
- täiustamise teema valib iga kõrgkool ise (Soome).

Täiustamise teema võimaldab eelkõige kõrgkoolil saada väärtuslikku tagasisidet. Täiustamise teemad, mis sageli lepitakse kokku lühemaks ajavahemikuks, annavad võimaluse enamasti üsna pikkades hindamistsüklites (5-8 aastat) tähelepanu pöörata esile kerkivatele aktuaalsetele teemadele ning neis nähakse kõrgkoolide jaoks head võimalust parimate praktikate jagamiseks ja üksteiselt õppimiseks. Täiustamise teemasid võidakse hindamises käsitleda ka nii, et komisjoni tagasiside täiustamise teemale ei lähe arvesse hindamisotsuse kujundamisel (nt Soome).

Mida hinnatakse – huvi pakkuvaid näiteid analüüsitud süsteemidest

Kõik vaadeldud hindamised lähtuvad kas Euroopa kõrgharidusruumi kvaliteedikindlustuse standarditest ja suunistest või mõnest samalaadsest raamistikust väljaspool Euroopat ning on laias laastus väga sarnased hinnatavate teemade osas. Erinevused süsteemide vahel ilmnevad peamiselt detailides ja rõhuasetustes ning selles, millisteks alateemadeks on hinnatavad elemendid jagatud ja kuidas sõnastatud konkreetset standardid/kriteeriumid. Samuti esineb erinevusi selles, kas hinnatakse kõrgkooli toimimist tervikuna või on fookus kitsamalt kvaliteedisüsteemil.

Samas on selge, et see, kuidas on sõnastatud hinnatavad valdkonnad/standardid/kriteeriumid, mõjutab suurel määral kõrgkoolide prioriteete kvaliteedi edendamisel. Alljärgnevalt mõned silma jäänud näited analüüsitud süsteemidest.

Soome puhul eristub kõrgkooli enda valitud hindamisteema eraldi hindamisvaldkonna „Kõrgkool kui õppiv organisatsioon“ all, mis võimaldab kõrgkoolil süvitsi käsitleda enda jaoks olulist teemat. Kõigile kõrgkoolidele kohustuslike teemade osas eristub Soome teistest vaadeldud süsteemidest rõhuasetuse poolest mõjususele ning kui mitte päris innovatsiooni, siis uuenemise hindamisele. Kolmest kohustuslikust hindamisvaldkonnast teises näiteks hinnatakse seda, kuidas kõrgkool edendab mõjusust ja uuenemist ühiskonnaga suhestumise, mõjusa teadus-; arendus- ja loometegevuse ning uuenemist soodustava organisatsiooni kultuuri kaudu.

Uus-Meremaa pöörab eraldi hindamisvaldkonnadena tähelepanu üliõpilaste elutsüklile, sh selles sisalduvate erinevate üleminekute sujuvusele, samuti üliõpilaste turvalisusele ja heaolule. Eraldi hindamisvaldkonnana vaadeldakse ka üliõpilaste uurimisalaste pädevuste toetamist nt juhendamise, teadusressursside ja seire kaudu.

Rootsi puhul toimub teaduse ja õppe hindamine ajaliselt koos - kõrgkool koostab ühe eneseanalüüsi, aga kummagi teema jaoks on eraldi hindamiskriteeriumid ning vastu võetakse kaks eraldi otsust.

Huvi pakkuvad välise kvaliteedikindlustuse terviksüsteemid

Kuna käesolev analüüs ei hõlma kõikide vaadeldud riikide kvaliteedihindamise terviksüsteemide analüüsi, saab siinkohal ära tuua vaid käesoleva analüüsi käigus analüüsitud kaks näidet: Austraalia ja Šotimaa. Mõlema puhul on ühine eesmärk teostada seiret põhjalikumate hindamiste välisel ajal, vältimaks (ebameeldivaid) üllatusi. Mõlema süsteemi puhul saab ühisena välja tuua ka esitatavate andmete põhist lähenemisviisi taolisele seirele – kummagi lahenduse puhul ei koosta kõrgkoolid seire tarvis eraldi andmestikke või aruandeid, vaid seire tarvis kasutatakse andmeid, mida kõrgkool peab muudel otstarvetel ja muudele ametiasutustele esitama.

Austraalia lähenemisviisi puhul täiendab lävendipõhist (registreerimisele suunatud) regulaarset välishindamist riskipõhine lähenemisviis, mille käigus süsteemi tasandil kõrgkoolidelt kogutavate andmete põhjal arvutab kvaliteediagentuur etteantud (avalike) valemite abil välja iga-aastased riskiskoorid. Saadud tulemuste põhjal on võimalik kvaliteediagentuuril riskid kõrgkooliga läbi arutada ning tuvastatud kõrge riski puhul teha muudatusi regulaarsete hindamiste ajakavasse või lähteülesandesse. Riskihindamise tulemusi ei avalikustata, samuti ei anta nende põhjal hinnanguid lävendi täitmise kohta.

Šotimaa puhul näeb süsteem ette kõrgkoolides pidevalt toimuva kvaliteeditagamise kohta põhjaliku info regulaarset jagamist erinevate riiklike asutuste, sh kvaliteediagentuuriga. Kuigi esitatava info hulk on märkimisväärne, on positiivne dubleerimise vältimine – välishindamiseks ja ka iga-aastaselt ei ole vaja kvaliteediagentuurile esitada täiendavalt koostatud eneseanalüüsi, piisab olemasoleva info edastamisest. Iga-aastaselt (välja arvatud välishindamise aastatel) toimub kõrgkooli ja kvaliteediagentuuri vahel dialoog, mis võimaldab ühest küljest kõrgkoolil selgitada täiendavalt raporteeritavate andmete konteksti ja saada tagasisidet kvaliteediagentuurilt, teisalt tagab kvaliteediagentuurile pideva, konteksti arvestava ja tõenduspõhise pildi kõrgkoolide hetkeseisust. Esitatava info võrreldavuse aitavad tagada selleks erinevatel tasanditel kehtestatud raamistikud, mille puhul on oluline, et neid tajutaks kõrgharidusvaldkonna ülese kokkuleppena.

Oluliseks elemendiks selles süsteemis on kohustus kord iga kuue aasta tagant läbi viia õpetatavate valdkondade sisehindamine (ILR). Kuna sisehindamisele on teatud nõuded ette kirjutatud (nt kes peavad hindamises osalema – nt üliõpilaste esindaja ja kõrgkooliväline hindaja, osalejad peavad olema läbinud koolituse, valdkondadel on oma referentsnõuded (*subject benchmark statements*)) ning sisehindamised peavad toimuma vähemalt kord kuue aasta tagant sõltumata välishindamiste tsüklist, tagab süsteem järjepideva valdkonna tasandil kvaliteedi ülevaatus. Regulaarse sisemise ülevaatus kohustus peaks aitama vältida sisehindamise peamise koormuse langemist välishindamise-eelsesesse aega. Kvaliteediagentuurile tähendab kõrgkoolidele kehtestatud sisehindamise kohustus vajadust hoida valdkondlikud referentsnõudeid ajakohasena ning jooksvalt analüüsida kõrgkoolide sisehindamiste meetodika asjakohasust.

Regulaarne infovahetus ja dialoog kõrgkoolide ja kvaliteediagentuuri vahel ühest küljest sunnib kõrgkoole suhestuma iga-aastase (*Focus on*) ja kolmeaastase (kõrgkoolidevaheline kokkulepe) täiustamisteedega, teisalt annab see neile ka palju operatiivsema võimaluse üksteiselt õppimiseks, kui seda on võimalik saavutada pelgalt regulaarse välishindamise kaudu.

Kuigi kõrgkoolide esitatavale teabele seavad oma nõuded juba Euroopa kõrgharidusruumi kvaliteedikindlustuse standardid ja suunised või sellele vastav raamistik, mida järgivad kõik

hinnatud agentuurid, pööratakse Šotimaal eraldi tähelepanu kõrgkooli kvaliteedi tagamisega seonduva info avalikule kättesaadavusele. Suuniste näol on paika pandud, millist kvaliteeti puudutavat infot kõrgkoolid oma veebilehel avalikustavad, samuti on kõrgkoolidel kohustus jagada oma veebilehel infot hindamisele järgnevate parendustegevuste kohta. Sellisel süsteemil on kaks positiivset mõju:

1. kõrgkool annab oma kvaliteedisüsteemi ja saavutatud kvaliteedi kohta aru otse sihtrühmale ehk tänasele ja potentsiaalsele õppijale, kes on otsene kvaliteedist kasusaaja;
2. olukord, kus (potentsiaalsel) õppijal, õppejõul, konkureeriva kõrgkooli esindajal on võimalik tutvuda eri kõrgkoolide kvaliteedi tagamise süsteemide ja kõrgkoolidele tehtud soovitusetega, suurendab üldist kvaliteedialast teadlikkust ning kvaliteedil põhinevat konkurentsi kõrgkoolide vahel.

Hindamisprotsessi huviväärsused

Kuigi laias laastus on hindamisprotsess kõikides vaadeldud süsteemides üsna sarnane, on võimalik välja tuua ka Eesti tänase süsteemi seisukohast huvi pakkuvaid erinevusi.

Ettevalmistava etapi puhul väärib tähelepanu Šotimaa lähenemine, kus ainult hindamise tarvis eneseanalüüse ega muid dokumente ei koostata, küll aga on üsna mahukas dokumentide komplekt, mis siiski esitada tuleb. Üliõpilaste kaasatus on tagatud erinevate tasandite kaudu (üliõpilaste osalemine iga-aastasest kõrgkooli ja kvaliteediagentuuri dialoogis, sisehindamistes, välishindamiste komisjonides), aga sellele lisaks esitab kõrgkool välishindamise käigus komisjonile ka kõrgkooli ja üliõpilaste vahelise partnerlust reguleeriva leppe.

Teistes vaadeldud süsteemides esitab kõrgkool eneseanalüüsi. Norras ja Rootsis lisatakse eneseanalüüsile ka üliõpilaste esindusorgani seisukoht. Kuigi Eesti kõrgkoolid on üliõpilasi kaasanud ka siiani läbi viidud eneseanalüüsi protsessidesse, tasuks kaaluda üliõpilaste kaasamise süsteemi struktureerimist ning üliõpilaste selge seisukoha välja toomist. Samuti võiks kaaluda üliõpilasesinduselt hinnangu küsimist parendustegevuste ülevaate esitamise etapis.

Rootsi puhul väärib samuti tähelepanu hindamiskomisjoni ja kõrgkooli kohtumine hindamise algfaasis, mille käigus kõrgkool tutvustab hindamiskomisjonile kõrgkooli kvaliteedisüsteemi ning see, et kohtumise ja esitatud info põhjal valib hindamiskomisjon kuni kolm auditijälge, mille kohta kõrgkool esitab täiendavaid tõendusmaterjale kõrgkoolis juba olemas olevate dokumentide näol. Valikuline ning hindamiskomisjoni poolt riski analüüsimisel põhinev lähenemisviis kogutavatele tõenditele väärib kaalumist seoses potentsiaaliga vähendada nii kõrgkooli kui komisjoni koormust.

Soomes on kasutusel vastastikuse õppimise mudel (*benchlearning*), mille eesmärgiks on stimuleerida õppimist kõrgkoolide vahel või sektorist väljastpoolt. Kuigi eesmärk on igati tänuväärne, ei pruugi tagatud olla partneri (keda ei hinnata) võrdväärne motivatsioon partnerluslepingut sõlmida ning vastastikusele õppimisele pühenduda.

Huvi pakkuv on ka hindamistsükli jagamine erinevatesse etappidesse, nt Uus-Meremaa puhul on tsükkel jagatud täiustamisfaasiks ja auditifaasiks. Täiustamisfaasis keskenduvad kõik kõrgkoolid samaaegselt kokku lepitud täiustamisteemale, alles seejärel viiakse läbi välishindamiste tsükkel.

Šotimaa puhul on hindamine jagatud kaheks etapiks, millest esimeses toimub väiksema ulatusega hindamine ning dialoog kvaliteediagentuuriga ning teises etapis põhjalikum välishindamine. Võimalik, et tegemist on üleminekufaasi lahendusega, sest süsteem on liikumas eelmiselt mudelilt uue suunas ja lõplikku kokkulepet uue süsteemi osas veel ei ole. Hindamistsüklitest ajaliselt mittesõltuv on vähemalt iga kuue aasta tagant kõrgkoolides läbi viidav valdkondade (õppekavagruppide) struktureeritud sisehindamine.

Lisa 1 Loetelu Šotimaa QESR 1. etapi raames esitatavatest dokumentidest/tõenditest (inglise keeles)

1. Annual Report to Scottish Funding Council (most recent submission)
2. Annual Outcome Agreement Self-Evaluation Report (most recent submission)
3. Update to ELIR 4 follow-up report (including response to QESR where this has taken place) Enhancement topic-related evidence
4. A copy of the HEI's current Learning & Teaching Strategy (or equivalent), supported (where appropriate) by:
 - any action plan (or equivalent) supporting the delivery of this Strategy for the current academic session
 - evaluation of previous session's action plan (or equivalent) Data used by the HEI internally for oversight of:
 - retention and progression
 - degree outcomes
 - complaints and appeals
 - student disciplinary cases These should include analysis of any trends and attainment gaps for the last five years
5. The HEI's current mapping to the UK Quality Code and information on when this was last updated
6. A copy of the HEI's approach and process for undertaking institution-led review, including arrangements for considering Professional Services review
7. Institution-led review (ILR) reports since submission for ILM in 2021-22
8. Follow-up from any previous ILR reports discussed at the 2021-22 ILM
9. A copy of the HEI's approach to annual monitoring Sample to illustrate annual monitoring in operation through different levels of scrutiny from the most recent cycle Institution-level analysis of:
 - annual monitoring
 - institution-led review
 - external examiner feedback
 - student feedback
10. Minutes from meetings of key institutional committee(s) responsible for the oversight of quality and standards from the last academic session
11. A copy of the current Student Partnership Agreement (or equivalent) with the students' association

Lisa 2 Loetelu Šotimaa agentuuri ja kõrgkooli dialoogi (ILM) raames esitatavatest dokumentidest/tõenditest (kuvatõmmis).

Documentation/evidence	Required	Updates only
Annual Report to Scottish Funding Council (most recent submission)	✓	
Annual Outcome Agreement Self-Evaluation Report (most recent submission)	✓	
Update to ELIR 4 follow-up report (including response to QESR where this has taken place)	✓	
Enhancement topic-related evidence	✓	
A copy of the HEI's current Learning & Teaching Strategy (or equivalent), supported (where appropriate) by: <ul style="list-style-type: none"> any action plan (or equivalent) supporting the delivery of this Strategy for the current academic session evaluation of previous session's action plan (or equivalent) 	✓ ✓	✓ (if submitted previously)
Data used by the HEI internally for oversight of: <ul style="list-style-type: none"> retention and progression degree outcomes complaints and appeals student disciplinary cases <p>These should include analysis of any trends and attainment gaps for the last five years</p>	✓	
The HEI's current mapping to the UK Quality Code and information on when this was last updated		✓
A copy of the HEI's approach and process for undertaking institution-led review, including arrangements for considering Professional Services review		✓
Follow-up from any previous ILR reports discussed at the 2021-22 ILM	✓	
A copy of the HEI's approach to annual monitoring		✓
Institution-level analysis of: <ul style="list-style-type: none"> annual monitoring institution-led review external examiner feedback student feedback 	✓	
A copy of the current Student Partnership Agreement (or equivalent) with the students' association		✓ (if submitted previously)

Eesti Hariduse Kvaliteediagentuur
Tõnismägi 11, Tallinn 10119
haka@harno.ee